

VIỆN CHUYỂN ĐỔI MÔI TRƯỜNG VÀ XÃ HỘI-QUỐC TẾ
NGHIÊN CỨU ĐIỂN HÌNH VỀ KHẢ NĂNG CHỐNG CHỊU VỚI BIẾN ĐỔI KHÍ HẬU

Cần Thơ, Việt Nam

MÔ HÌNH ĐỒNG QUẢN LÝ PHÒNG CHỐNG SẠT LỞ BỜ SÔNG Ở THÀNH PHỐ CẦN THƠ

2013–2016 | Đối tác thực hiện: Văn phòng Công tác về Biến đổi Khí hậu Thành phố Cần Thơ (CCCO Cần Thơ)

VIỆT NAM

Can Tho

© Chau Ky, CCCO Can Tho, 2015

BỐI CẢNH

Thành phố Cần Thơ nằm ở trung tâm vùng đồng bằng sông Cửu Long với dân số khoảng một triệu dân. Phường An Bình, quận Ninh Kiều là địa phương có đông dân cư với thu nhập của người dân ở mức trung bình thấp. Phường có 10 con kênh rạch với tổng chiều dài khoảng 10km. Khoảng 20 đến 30 năm trước, những kênh rạch này có vai trò quan trọng trong đời sống cộng đồng, từ vận chuyển, cung cấp nước sinh hoạt, sản xuất nông nghiệp, đến thoát nước cho khu dân cư.

Thời gian gần đây, vào mùa nước nổi, tình trạng tắc nghẽn, ngập úng đã trở thành hiện tượng phổ biến ở những kênh rạch này. Tàu thuyền qua lại trên các kênh rạch lớn trong thành phố cũng tăng lên. Chính sự kết hợp của các yếu tố kể trên dẫn đến tình trạng sạt lở đất ở bờ sông Cái Sơn, phường An Bình trở nên trầm trọng hơn.

Trước đây, nhiều hộ gia đình đã dựng các bờ kè đơn sơ bằng tre, thân dừa, thà bèo lục bình, trồng cây bần dọc theo bờ sông trước nhà để phòng chống sạt lở bờ sông. Tuy nhiên, những hoạt động này không nhận được sự hỗ trợ chính thức nào, cũng chưa có bất kỳ nghiên cứu nào so sánh hiệu quả và người dân cũng chưa được tư vấn hay hỗ trợ kỹ thuật để có giải pháp tốt hơn. Hơn nữa, không phải hộ gia đình nào cũng có điều kiện làm bờ kè. Chính vì vậy, việc bảo vệ bờ sông được thực hiện không đồng đều và thiếu hiệu quả. Một vấn đề phức tạp khác là có nhiều hình thức sở hữu tài sản và đất đai khác nhau, các khu vực khác nhau trên dọc bờ sông có mức độ rủi ro khác nhau tùy theo điều kiện nền đất và thảm thực vật. Ở một số nơi, hiện tượng sạt lở đất bờ sông xảy ra trầm trọng, đe dọa các công trình công cộng như lòng đường hoặc hệ thống điện, nước trong khi các nơi khác thì chỉ ảnh hưởng đến tài sản cá nhân.

Để có thêm thông tin chi tiết về dự án và các ấn phẩm xuất bản của dự án, xin truy cập: i-s-e-t.org/projects/can-tho-erosion.html

Vấn đề

Đô thị hóa ở các khu vực nằm dọc hệ thống sông ngòi, việc thay thế các cầu cũ/nhỏ bằng những chiếc cầu lớn, tạo điều kiện cho tàu, thuyền, xà lan có trọng tải lớn vận chuyển trên kênh rạch, đây là một trong nguyên nhân khiến bờ sông của thành phố Cần Thơ bị sạt lở trầm trọng. Các hộ gia đình sống ven sông, nhất là các hộ làm nhà chòi với thiết kế một nửa dưới nước và một nửa trên cạn dọc theo bờ sông tại các khu vực ven đô ở vùng đồng bằng sông Cửu Long đang phải đối mặt với nguy cơ cao nhất. Hàng năm đều có các vụ sạt lở nghiêm trọng gây

thiệt hại đến tính mạng và tài sản của người dân. Thành phố đang xây dựng các bờ kè bê tông, do chi phí cao nên phương án này đang thực hiện ở các khu vực trung tâm, có mức độ phát triển và mật độ dân cư cao. Người dân ở các khu vực ven đô và các hộ kinh doanh nhỏ nằm ở dọc bờ sông vẫn tiếp tục đối mặt với nguy cơ cao khi bờ sông sạt lở, phải chờ đợi sự phân bổ ngân sách của thành phố Cần Thơ.

HÌNH 1

VAI TRÒ CỦA CÁC BÊN LIÊN QUAN VÀ CỘNG ĐỒNG

CHÍNH QUYỀN ĐỊA PHƯƠNG	CỘNG ĐỒNG	NHÀ KHOA HỌC/CHUYÊN GIA	CÁC TỔ CHỨC NGO VÀ NHÀ TÀI TRỢ
<ul style="list-style-type: none"> • Đồng tài trợ • Hướng dẫn chính sách • Cùng kiểm tra và quản lý • Thương lượng với người dân khi cần thiết. • Tổ chức, kiểm tra giám sát xây dựng • Quản lý nguyên vật liệu, tài sản và nguồn đầu tư vào dự án.	<ul style="list-style-type: none"> • Đồng quản lý • Đóng góp ý kiến về kế hoạch xây dựng, cơ chế tài chính • Cộng đồng lãnh đạo và sáng kiến • Đóng góp sức người và nguyên vật liệu • Xây dựng quy định hoặc hương ước để vận hành và duy trì dự án • Vận hành và duy trì công trình.	<ul style="list-style-type: none"> • Thực hiện nghiên cứu về tình trạng bờ sông, dòng chảy lũ, các phương pháp phòng chống sạt lở bờ sông • Thực hiện phân tích lợi ích và chi phí (CBA) • Làm việc với người dân địa phương để đưa ra giải pháp • Hỗ trợ người dân địa phương lên kế hoạch xây dựng.	<ul style="list-style-type: none"> • Đồng tài trợ • Hỗ trợ thiết lập mô hình đồng quản lý • Hỗ trợ kỹ thuật

Tìm kiếm giải pháp

Dự án xây dựng một cơ chế đồng quản lý trong đó kết hợp sáng kiến và sự giám sát của cộng đồng cùng với sự hỗ trợ về tài chính và kỹ thuật của chính quyền địa phương. Sự tham gia của cộng đồng, cơ chế cùng tham gia trong quá trình lập kế hoạch và quản lý, kỹ thuật phòng chống sạt lở bờ sông bằng vật liệu sinh học có thể được áp dụng và nhân rộng cho tất cả các địa phương khác có bối cảnh tương tự ở khu vực đồng bằng sông Cửu Long.

Dự án đã thực hiện một cách tiếp cận mới trong đó chính quyền cấp quận và lãnh đạo cấp phường cùng người dân địa phương đã phối hợp thử nghiệm phương pháp gia cố bờ sông với chi phí thấp. Sáng kiến này bao gồm việc tiếp nhận đóng góp kinh nghiệm và kiến thức của cộng đồng về tính dễ bị tổn thương và khả năng gia cố bờ sông có hiệu quả, giảm thiểu sạt lở bằng kè cừ tràm, trồng các cây có tác dụng giữ bờ trồng như bần, triết..., thả bèo lọc bình chắn sóng. Sự tham gia của cộng đồng là đòi hỏi quan trọng nhất trong quá trình lập kế hoạch, ra quyết định, xây dựng và giám sát dự án cùng với chính quyền địa phương. Phương châm thực hiện là “Dân biết, Dân bàn, Dân làm, Dân kiểm giám sát”.

Tháng 6 năm 2014, Ban Quản lý Cộng đồng đã được thành lập với sự hỗ trợ kỹ thuật của Viện Chuyển Đổi Môi Trường và Xã Hội và Văn phòng Công tác về Biến đổi Khí hậu Thành phố Cần Thơ (CCCCO). Các thành viên của Ban Quản lý Cộng đồng được đào tạo và tham gia vào quá trình khảo sát, đo đạc, phân loại, và lập kế hoạch xây dựng bờ kè sinh học. Ban Quản lý Cộng đồng ước tính chi phí của mỗi đoạn bờ kè, và huy động sự đóng góp của cộng đồng, bao gồm các gia đình sống gần và xa bờ sông, dùng chung con đường. Vai trò của các đối tác khác nhau trong dự án được chỉ rõ ở Hình 1.

Đồng quản lý là một phương pháp tiếp cận mới còn nhiều điểm mâu thuẫn và khác biệt với cách thức quản lý hiện nay. Chính vì vậy, thách thức đối với tất cả các bên tham gia là tạo ra các phương pháp mới để thực hiện công việc. Một số quy trình làm việc đã không phát huy hiệu quả và cần phải được cải thiện. Chẳng hạn, cơ chế đối thoại giữa chính quyền và người dân về việc giải quyết các vấn đề xung đột giữa lợi ích, quyền sử dụng đất cần được cải thiện.

Để giải quyết những nhu cầu này, dự án đã tổ chức một loạt các diễn đàn Đối thoại, Học hỏi, Chia sẻ thông qua các buổi họp giữa cộng đồng địa phương và các tổ chức, cơ quan hữu quan ở cấp cộng đồng, cấp phường và cấp quận. Mục đích là để đạt được sự nhất trí chung giữa các thành viên của cộng đồng và giữa cộng đồng với chính quyền.

HÌNH 2

BIẾN HẠN CHẾ TỐC ĐỘ

© Huy Nguyễn, ISET, 2015

HÌNH 3

BỜ KÈ SINH HỌC DẠC SÔNG CÁI SƠN

Kết quả

Bờ kè sinh học phòng chống sạt lở bờ sông được xây dựng chỉ trong hai tháng, hoàn thành vào ngày 30 tháng 9 năm 2014. Tổng chiều dài bờ kè được xây dựng là 3,086m chạy dọc hai bên bờ sông, gấp đôi chiều dài dự kiến ban đầu. Chiều dài của bờ kè bảo vệ bờ sông có thể tăng lên nữa do chi phí xây dựng bằng cọc cừ trầm thấp hơn dự kiến và có thêm sự đóng góp của cộng đồng (980 ngày công và 170 triệu đồng tiền mặt, tương đương 7.700 đô la Mỹ). Cộng đồng dân cư sống dọc hai bên bờ sông Cái Sơn đã xây dựng các hương ước chung về quản lý bờ sông và đã được phường An Bình thông qua. Thông điệp chính dự án lan tỏa trong cộng đồng ở đây là “Bờ sông của tôi, trách nhiệm của tôi”.

Sau hai mùa mưa lũ năm 2014 và 2015, bờ sông đã ổn định không bị sạt lở thêm, nhất là ở KV6, trước khi làm bờ kè sinh học có vài trăm m bờ sông bị sạt lở cách mép đường dưới 1 m. So sánh với khu vực không có bờ kè (ngoài dự án) năm 2015 đã bị sạt lở trên 100 m (KV6, P. An Bình).

Lưu ý rằng năm 2015 xảy ra sạt lở gần 100 m ở khu vực dự án (KV4 p. An Bình), tuy nhiên theo kinh nghiệm địa

phương, kè sinh học không giải quyết được việc sạt lở nghiêm trọng kiểu hàm ếch sâu vào trong bờ. Người dân sống ở đây rất hài lòng với kết quả của dự án trong việc bảo vệ tài sản của người dân và đường xá đi lại cho cộng đồng.

Một phân tích về lợi ích chi phí cho thấy ở mức chiết khấu 10% cho các chi phí bảo trì hàng năm thì giá trị lợi ích ước tính đạt 7,4 tỉ (khoảng 350.000 đô la Mỹ) trong vòng 10 năm. Với tỷ lệ tái đầu tư cho việc bảo trì bờ kè là 60% thì tỷ lệ lợi ích của dự án là 3,4. Chúng tôi kết luận dự án bờ kè sinh học hai bên bờ sông Cái Sơn mang lại lợi ích kinh tế cho người dân sống dọc bờ sông khi mà họ có thể giảm các chi phí hàng năm trong gia cố bờ kè và giảm thiệt hại do sạt lở gây ra. Dự án đặc biệt có ý nghĩa đối với những hộ dân cư nghèo sống dọc hai bên bờ sông Cái Sơn.

Ngoài ra, cộng đồng đã thành công trong việc tạo ảnh hưởng đối với chính quyền thành phố để lắp đặt biển báo giới hạn tốc độ, cấm thả neo, quay đầu đối với tàu thuyền hoạt động trên sông Cái Sơn. Điều này đã góp phần giảm tình trạng sạt lở bờ sông Cái Sơn (Xem hình 2).

Tóm tắt các biện pháp tăng cường khả năng chống chịu theo cách thức:

CƠ SỞ HẠ TẦNG	HỆ SINH THÁI	NĂNG LỰC	THỂ CHẾ
Các biện pháp phòng chống sạt lở bờ sông được kiểm nghiệm và xây dựng dọc theo bờ sông Cái Sơn.	Trồng cây dọc bờ sông nhằm chống sạt lở bao gồm cây bần, cây chiết,...thả bè lục bình giám sóng.	Nâng cao năng lực chuyên môn cho cộng đồng trong việc giám sát xây dựng và duy trì các phương pháp phòng chống sạt lở bờ sông.	Các cơ chế mới tăng cường đối thoại nhằm tăng cường sự phối hợp giữa cộng đồng và chính quyền địa phương cũng như sự tham gia của cộng đồng trong quản lý bờ kè.
Đường đi và cầu tại địa phương được đảm bảo không bị thiệt hại do sạt lở.		Cộng đồng học hỏi từ việc thử nghiệm các vật liệu bảo vệ bờ kè khác nhau.	Các phương thức tiếp cận có sự tham gia của cộng đồng mới và các công cụ nhằm hỗ trợ công tác lập kế hoạch, xây dựng và duy trì các biện pháp phòng chống sạt lở bờ sông.

BÀI HỌC VỀ CHÍNH SÁCH VÀ THỰC HÀNH

Làm bờ kè bằng bê tông cốt thép với quy mô lớn là không khả thi trong bối cảnh chi phí cao và lợi ích kinh tế hạn chế cho các khu vực ven đô thị. Trong khi đó, cộng đồng dân cư tại những khu vực này có thể là đối tượng dễ bị tổn thương nhất trước các hiểm họa của biến đổi khí hậu như lũ lụt, nước biển dâng và bão lớn. Mặt khác, quá trình đô thị hóa làm mật độ dân số đang tăng nhanh hơn mức độ đầu tư cho cơ sở hạ tầng. Dự án đã chứng minh tính khả thi của phương pháp thay thế về nguồn vốn, xây dựng và duy trì cơ sở hạ tầng chi phí thấp đối với việc gia cố và phòng chống sạt lở bờ sông. Sáng kiến có thể chuyển giao đã được kiểm nghiệm trong dự án này bao gồm:

- Lồng ghép việc sử dụng kiến thức bản địa trong việc xác định tính dễ bị tổn thương, các thực hành tốt về bảo vệ bờ sông.

- Lựa chọn vật liệu sinh học phù hợp (thân cây cừ trầm, trồng cây bần, chiết,...bèo lục bình) để gia cố bờ sông;
- Sự tham gia của cộng đồng trong quá trình lập kế hoạch, ra quyết định, giám sát xây dựng, đóng góp nhân công và tài chính cùng với chính quyền địa phương, nâng cao ý thức trách nhiệm của người dân tham gia bảo vệ gìn giữ bờ kè.

Chính quyền thành phố cần khuyến khích các quận huyện khác tại Cần Thơ áp dụng mô hình này để quản lý bờ sông. Bài học rút ra từ dự án có thể được áp dụng cho các cộng đồng đô thị khác ở khu vực đồng bằng sông Cửu Long và khu vực khác gặp phải vấn đề tương tự như ở thành phố Cần Thơ.

Đối tác địa phương

- Phòng Quản Lý Đô Thị quận Ninh Kiều;
- UBND Phường An Bình;
- Trường Đại học Cần Thơ.

Thông tin liên lạc

ISET tại Việt Nam

Điều phối viên Quốc gia:

Ngô Thị Lệ Mai
lemai@i-s-e-t.org

Địa chỉ:

18 1/42, 1 Âu Cơ, Tây Hồ,
Hà Nội
Tel: 04.371.867.02
Fax: 04.371.867.21
Website: i-s-e-t.org

CCCO Cần Thơ

Giám đốc:

Kỳ Quang Vinh
kqvinh@ctu.edu.vn

Địa chỉ:

80 Phan Đình Phùng, Cần Thơ
Tel: 07103 819223
Fax: 07103 819223
Webstie:
biendoikhihau.cantho.gov.vn

Tài trợ bởi quỹ Rockefeller qua chương trình

Mạng lưới các thành phố Châu Á có khả năng chống chịu với BĐKH (ACCCRN)

Thực hiện bởi Viện chuyển đổi Môi trường và Xã hội-Quốc Tế (ISET) và Văn phòng công tác về Biến đổi Khí Hậu thành phố Cần Thơ (CCCO Cần Thơ)

In trên Giấy tái chế 100%